

Czy w dawnej Japonii istniała społeczna odpowiedzialność

PROF. DR HAB. MAGDALENA JERZEMOWSKA
MGR JACEK JERZEMOWSKI

ŁÓDŹ 19-20 WRZEŚNIA 2022

Czy w dawnej Japonii istniała społeczna odpowiedzialność

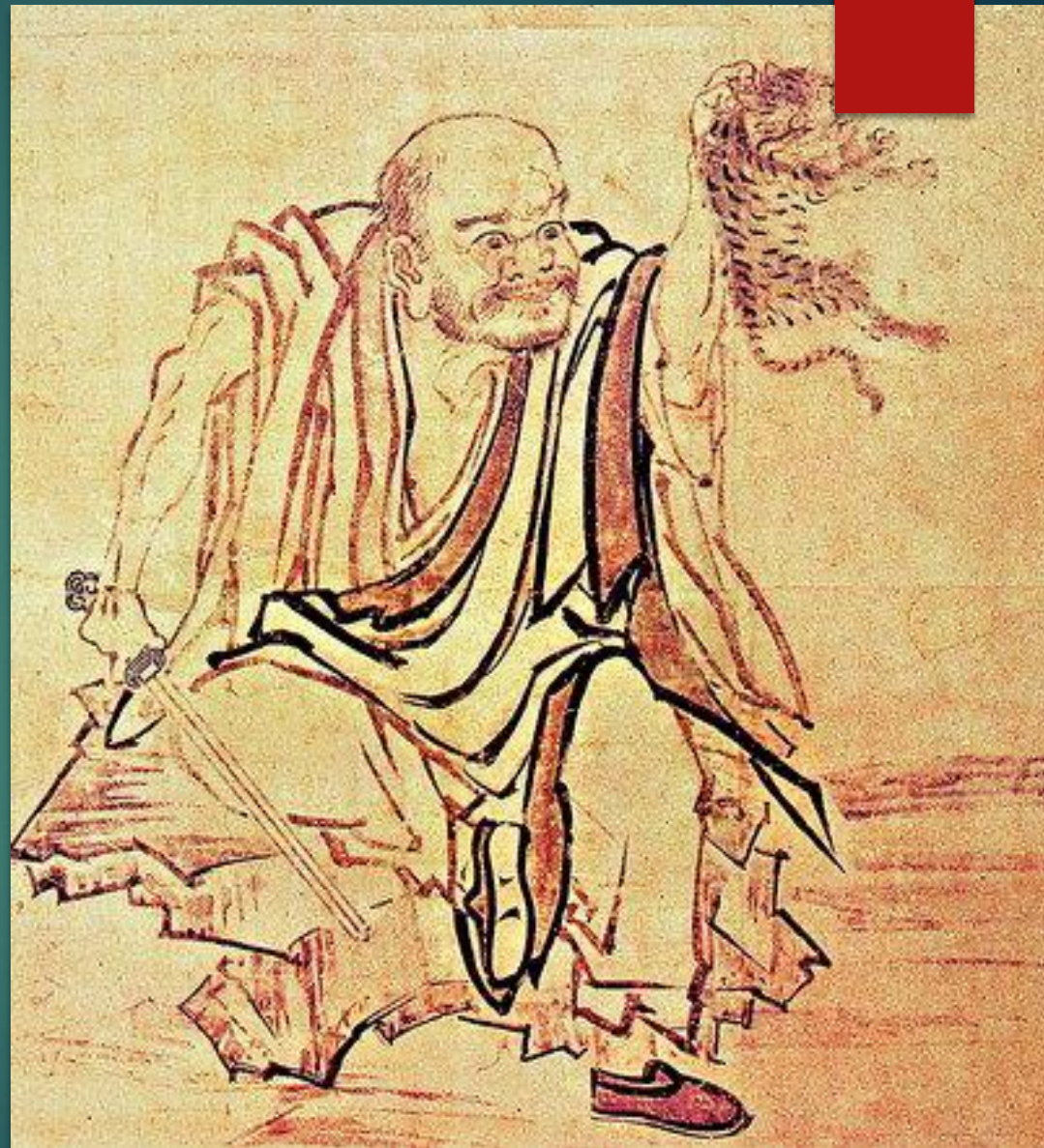
Cel:

Poszukiwanie przejawów społecznej odpowiedzialności w regulacjach japońskich od epoki Yamato do końca okresu Tokugawa

Społeczna odpowiedzialność

- ▶ Według normy PN-ISO 26000 jest to odpowiedzialność organizacji za **wpływ jej decyzji i działań na społeczeństwo** i środowisko zapewniania przez przejrzyste i etyczne postępowanie, które:
 - ▶ przyczynia się do zrównoważonego rozwoju, w tym dobrobytu i zdrowia społeczeństwa;
 - ▶ uwzględnia oczekiwania interesariuszy;
 - ▶ jest zgodne z obowiązującym prawem i spójne z międzynarodowymi normami postępowania;
 - ▶ jest zintegrowane z działaniami organizacji i praktykowane w jej relacjach.

Starożytna Japonia - społeczność plemienna, rządona (govern) przez dziedziczne, niezależne klany rodowe i rządy plemienne (federacja *uji*)

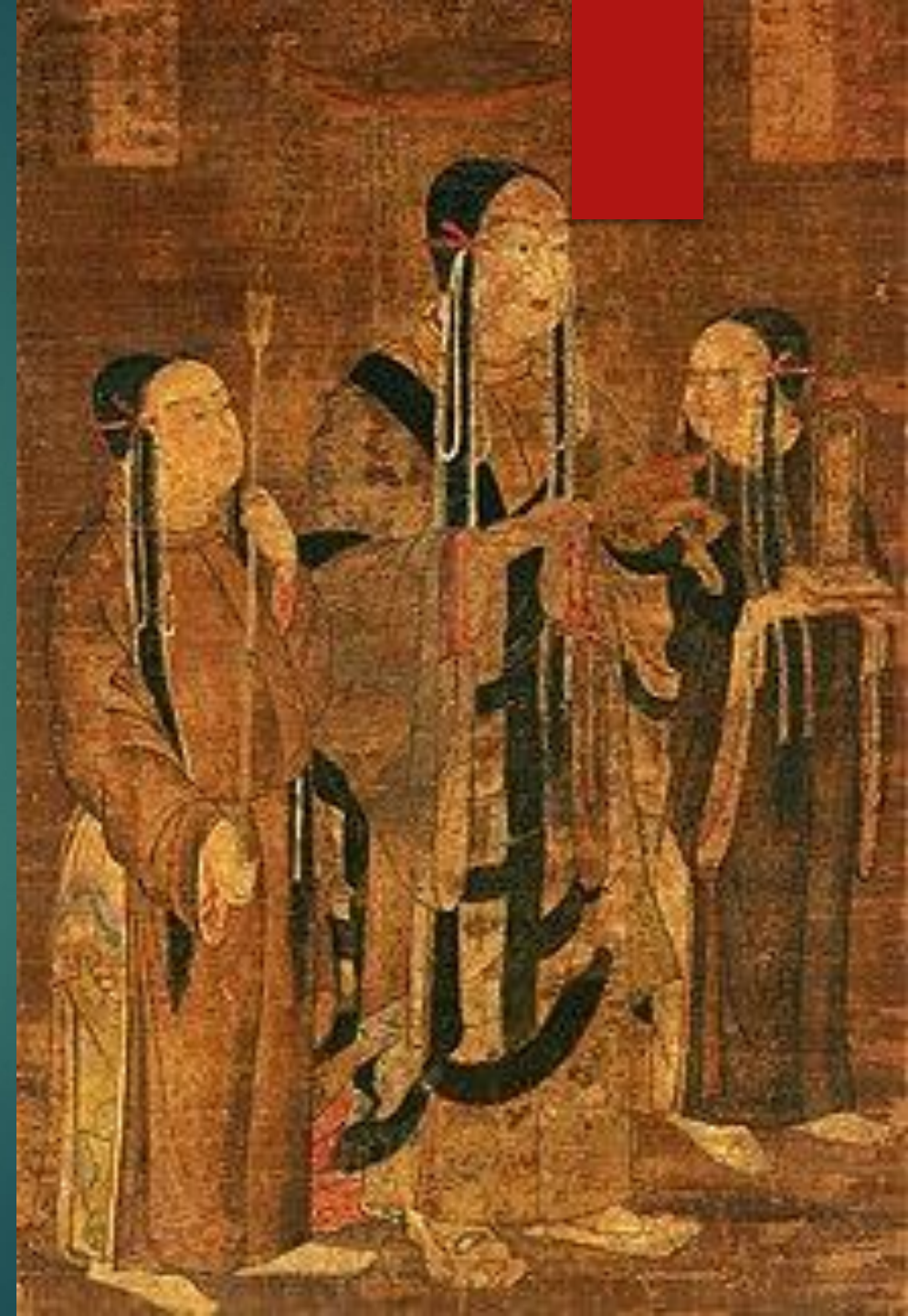
Japończycy respektowali prawo, uznawali różnice społeczne, nie byli kłótlivi, a złodziejstwo było rzadkością.

- ▶ V wiek - konieczność zjednoczenia celem wzmocnienia oporu stawianego przeciwnościom wewnętrznym i zewnętrznym

Epoka Yamato - (593)

- ▶ Książę Shōtoku mianowany regentem rozpoczął wdrażanie reform wzorowanych na chińskich osiągnięciach celem
- ▶ Wprowadzenie buddyzmu (538 lub 552), który stał się religią państwową w 594 r. - podpora dla rządu
- ▶ Wielkie zainteresowanie i rozpowszechnianie kultury chińskiej, konfucjańskiej etyki i struktur politycznych

Regent Shotoku (573-622)

603 - System Rang i Czapek Dwunastu Poziomów –

- nowy porządek w hierarchii dostojników:
- możliwość otrzymania urzędu państwowego na podstawie oceny umiejętności oraz oddania, przy zachowaniu najważniejszych stanowisk dla znacniejszych rodzin;

System Rang i Czapek Dwunastu Poziomów

- ▶ **Ren** -miłość do ludzi, zasada ograniczająca absolutną władzę cesarza i głowy rodziny, dowódcy i urzędnika. Dysponując pełnią władzy, w imię dobra swych podwładnych, nie powinni wydawać poleceń niezgodnych z dobrem poddanych.
- ▶ **Junzi** – człowiek szlachetny
- ▶ 12 poziomów rang od konfucjańskich 6 moralnych cnót: każda z nich miała dwa stopnie - wyższy i niższy. **mądrość, prawość, sprawiedliwość, lojalność, umiarkowanie, oszczędność i skromność**

Konstytucja Siedemnastu Artykułów (604)

1. Należy cenić harmonie i unikać kłótni.
2. Trzy skarby, którymi są Budda, (buddyjskie) Prawo i (buddyjskie) kapłaństwo powinny być przyjmowane z najgłębszą czcią...
3. Przestrzegaj poleceń swojego władcy (relacje niebo – ziemia).
4. Ministrowie i urzędnicy państwowi powinni uznać za pierwszą zasadę właściwe zachowanie, bo jeśli przełożeni nie zachowują się właściwie, to podwładni nie zachowują ładu;
5. Pożądliwość i chciwość trzeba wyrzucić z serc.
6. Karać zło, nagradzać dobro.
7. Każdy człowiek ma pracę do wykonania. Nie pozwól, aby sfery obowiązku były mylone. Kiedy mądrym powierza się urząd, pojawiają się pochwały. Jeśli zajmują je skorumpowani ludzie mnożą się katastrofy i chaos. We wszystkim, czy w rzeczy małej czy wielkiej, znajdź właściwego człowieka a będzie ona dobrze zarządzana. (człowiek do urzędu a nie urząd do człowieka)

Konstytucja Siedemnastu Artykułów (604)

8. **Urzednicy musza poswiecac wiecej czasu wypelnianiu swoich obowiazkow (przychodza ale i wychodza wczesnie).**

9. **Wszystko musi byc wykonane rzetelnie/wiernie, poniewaz rzetelnosc jest zrodlem sprawiedliwosci. Rozroznienie miedzy dobrem a zlem, miedzy sukcesem a porazka zalezy od rzetelnosci.**

10. **Nie gniewaj sie z powodu roznicy zdań. Chociaz mozesz myslec, ze masz racje, bezpieczniej jest podazac za opiniami wielu.**

11. **Zaslugi i przewinienia musza byc dokladnie rozwazone, a nagrody i kary musza byc odpowiednio wymierzane.**

12. Nie pozwól, by lokalni władcy nakładali na ludzi podatki. Nie może być dwóch władców kraju; ludzie nie mogą mieć dwóch panów.

Konstytucja Siedemnastu Artykułów (604)

13. Funkcjonariuszom rządu nie wolno źle wykonywać swoich obowiązków i zaniedbaniem zakłócać spraw publicznych.

14. Nie bądź zazdrosny! Jeśli zazdrościsz innym, to oni będą zazdrościć tobie. Zło zazdrości nie zna limitu. Jeśli inni przewyższają nas inteligencją, nie jesteśmy zadowoleni; jeśli mają większy potencjał, jesteśmy zazdrośni. Ale jeśli nie znajdziemy mędrców, to jak będzie zarządzane (govern) królestwo?

15. **Podporządkować interesy prywatne dobru publicznemu** — to jest ścieżka wasala. Jeśli na mężczyznę wpływają motywy prywatne, będzie urażony, a jeśli będzie urażony, nie będzie działał w harmonii z innymi. Jeśli nie będzie działał w harmonii z innymi, ucierpi na tym interes publiczny. Uraza ingeruje w porządek i łamie prawo.

16. Wybór dogodnego sezonu, w którym zatrudnia się ludzi do prac publicznych, jest regułą dobrego starożytnego prawa.

17. Ważne sprawy należy załatwiać dopiero po należytej dyskusji z wieloma ludźmi, sprawy błahe mogą być rozstrzygane bez dyskusji.

Reforma Taika (Wielka Zmiana) - 645

Architekci: –książę Nakano Ōe (plan) i książę Kamatari (wdrożenie) -
zdeteminowani dokonać ekonomicznej i politycznej transformacji Yamato.

System Ritsuryō – historyczny system prawny oparty na
konfucjanizmie i prawie chińskim.

Państwo Ritsuryō – państwo skodyfikowanego prawa
(*ritsu* - prawo karne (6) oraz *ryō* (11) – prawo administracyjne)
dotyczącego struktur i procedur zarządczych

Kodeks Taiho (Wielki Skarb) – 702

- ▶ Hybryda prawa klanowego i prawa chińskiego.

Reforma Taika - 645

- ▶ **Art. I** : ziemia i ludzie kontrolowani przez *uji* przechodzą pod administrację cesarza

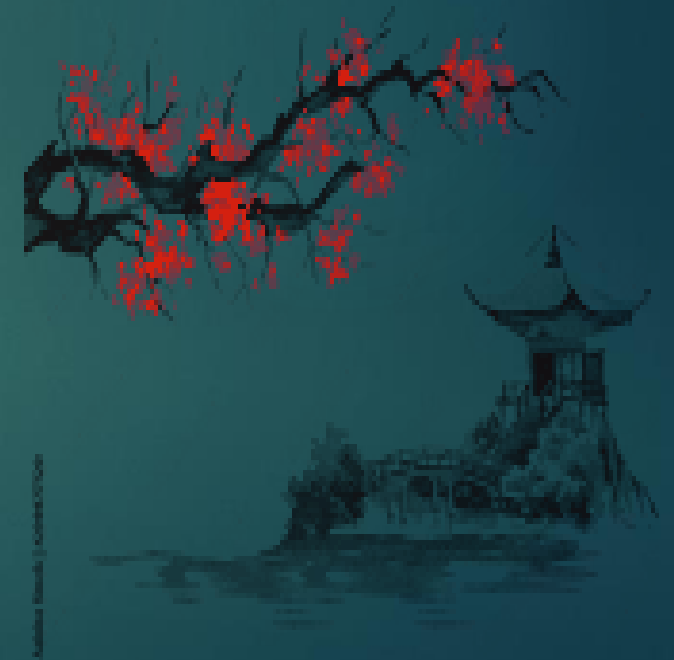
Art. II: ustala prowincje, regiony metropolitalne i mianowanie odpowiednich urzędników, usprawnienie systemu komunikacji (dróg, mostów) z prowincjami zewnętrznymi. Budowa centrum zarządzania (governance).

- ▶ **Artykuł III** zarządzał spis ludności, rejestrację podatkową i opracowanie prawa ziemskiego. Spis dla celów alokacji pól ryżowych (*kabunden*) na głowę w rodzinie.. Urzędnicy prowincji i dystryktów, jako **agenci rządu centralnego**, zobligowani byli przeprowadzać regularne spisy ludności i pól ryżowych w celu ich kontroli, co 4, 6 lat. Gubernatorzy mieli obowiązek sporządzania rejestrów ludności, prowadzenia ksiąg rachunkowych, oraz przydziału i zmian nadawanej ziemi, kontrolować, czy pozostaje ona własnością osób ją uprawiających. (670, 690) Determinował on kto jest właścicielem czego, zapewniał lepszą kontrolę społeczną, efektywniejszy system podatkowy i wzmocnienie pozycji rządu centralnego.
- ▶ **Artykuł IV** wprowadzał nowy system podatkowy adaptowany z Chin - rolny (3%), praca przymusowa (60 dni) oraz świadczenie usług (służba wojskowa)

Gubernatorzy (kokushi) – 670 rok

- ▶ nadzorowanie kultu bóstw,
- ▶ rejestr ludności, gospodarstw domowych i pól ryżowych,
- ▶ **bycie ojcem dla mieszkańców,**
- ▶ wspieranie rolnictwa,
- ▶ **naprawianie krzywd,**
- ▶ nadzór nad policją,
- ▶ **wysłuchiwanie skarg,**
- ▶ nakładanie podatków, pracy przymusowej (pańszczyzny),
- ▶ utrzymywanie systemów irygacyjnych, budynków publicznych i pastwisk
- ▶ zapewnienie obronności prowincji (obrońców, broni) i ognisk sygnalizacyjnych.
- ▶ **Każdy aspekt życia mieszkańców był pod kontrolą gubernatora.**

Kodeks Taiho (Wielki Skarb) - 702

- ▶ Gubernator prowincji odpowiadał za jej majątek i potrzebował zaświadczenia dotyczącego rozliczenia przy opuszczaniu stanowiska.
- ▶ Ponościł odpowiedzialność osobistą (finansową) za ewentualne rozbieżności.
- ▶ **Zasada** – żaden gubernator, bez względu na rangę, nie mógł otrzymać nowej nominacji bez całkowitego rozliczenia.
- ▶ **810** – Biuro Gospodarstwa Cesarskiego (Kurōdōkoro) – w ramach którego cesarz i jego najbardziej zaufani doradcy nadzorowali rząd.

Ustanowienie Szogunatu Kamakura przez Yoritomo Minamoto (Taira, Gempei), 1185

- ▶ Supremacja klasy samurajów i szoguna
- ▶ *Shugo i jito*
- ▶ Najważniejsze osobiste relacje - lojalność/**życzliwość**, lord (ojciec) – wasal (syn), ważniejsze od więzów rodzinnych - konfucjanizm
- ▶ **Kodeks *Bushido*** - droga do oświecenia i wolności poprzez dyscyplinę, wyrzeczenia, samokontrolę. styl życia, nastawienie duchowe i kodeks postępowania klasy wojowników.
- ▶ **Rada Wasali** (*samurai-dokoro*) regulowała sprawy podwładnych szoguna.

Przydziałała obowiązki wojskowe, zajmowała się nagrodami i karami wymierzonymi samurajom oraz wieloma aspektami ich życia prywatnego - małżeństwa, rodziny, przyjaciół, wypoczynku i wszystkim, co mogło wpłynąć na ich lojalność wobec przełożonych.

Rada Śledcza (*monchujo*) - sąd apelacyjny ostatniej instancji w administrowaniu zwyczajowym prawem klanowym. Zyskała wysoką reputację wymierzając wyroki w oparciu o dowody, co wzmocniło reputację szogunatu Kamakura.

Jednomyślne decyzje w drodze konsensusu - japońskie upodobanie do zbiorowej odpowiedzialności i wspólnego podejmowania decyzji

Kodeks Jōei, 1232

- ▶ Pierwsza próba kodyfikacji zwyczajowego „prawa feudalnego” w Japonii (51 artykułów), stosowany do 1868 roku
- ▶ Podkreślał wartości konfucjańskie – lojalności wobec pana, powstrzymania upadku moralności i dyscypliny
- ▶ Obowiązki (10) *shugo* i *jito*
- ▶ Kobiety uzyskały prawo do zarządzania majątkiem w czasie nieobecności mężów, adoptowania spadkobierców i uzyskiwania rozwodów.
- ▶ Zasada - ochrona interesów instytucji religijnych i arystokracji i majątku szogunatu.

Tokusei - wzorzec z Kamakury (1274 i 1281)

- ▶ Szogunat nie mógł wypłacić samurajom obiecanych nagród i rekompensat za obronę kraju, bo nie było nowych terytoriów ani łupów wojennych
- ▶ Niezadowolenie samurajów - wydatki na przygotowania, walkę i ciągłą czujność spowodowały niewypłacalność wielu *gokenin*.
- ▶ Dwór nakazał szogunowi użycia „pojęcia cnoty” w staraniach o umorzenie długów.
- ▶ **1297**- Shogunat uchwalił *prawo cnotliwej administracji (tokusei)*, czyli ogólne anulowanie długów i kredytów hipotecznych należnych osobom spoza klasy samurajów.
- ▶ Samurajowie mogli domagać się zwrotu ziemi, którą utracili przed 1297 rokiem z powodu niewywiązywania się z długów.
- ▶ Prawo zabraniało wierzycielom, nie będącym samurajami, składania pozwów w celu wyegzekwowania umów kredytowych, stwierdzając, że sądy *bakufu* odmówią ich rozpatrzenia.

Kodeks *Kemmu Shikimoku* (Ashikaga), 1336 (zjednoczenie dwu dynastii)

► Filozofia rządzenia przez rząd samurajów (17 artykułów).

1. Gospodarność musi być powszechnie praktykowana;
2. Należy zaprzestać imprez z piciem i bezsensownymi igraszkami;
3. Zbrodnie przemocy i skandale muszą być stłumione;
4. Należy zaprzestać praktyk wchodzenia do prywatnych mieszkań i ingerowania w sprawy ich mieszkańców.
7. Na urząd *shugo* powinni być wybierani ludzie o specjalnych zdolnościach do pracy rządowej
8. Należy położyć kres praktyce przedstawiania władcy interesownych rekomendacji przez wpływowych szlachciców i kobiety wszelkiego pokroju oraz buddyjskich duchownych;

Kodeks *Kemmu Shikimoku* (Ashikaga), 1336

9. Osoby zajmujące stanowiska publiczne muszą być ganione za niedbalstwo i beczynność;
10. Przekupstwo musi być zdecydowanie wyeliminowane;
11. Prezenty przesyłane do wszystkich kwater należących do pałacu... muszą zostać odesłane;
12. Należy wybierać osoby, które będą miały dostęp do władców;
13. Etykieta ceremonialna ma być nadrzędną zasadą.
14. Mężczyzn słynących z uczciwość i przestrzeganie wzniosłych zasad należy nagradzać więcej niż zwykłym wyróżnieniem;
15. Prośby i skargi ubogich i nisko urodzonych powinny być wysłuchane i uzyskać zadośćuczynienie;
16. Petycje świątyn i sanktuariów, należy rozpatrywać na podstawie ich zasług;
17. Należy wyznaczyć stałe dni, w których wydawane będą decyzje i zarządzenia rządu.

Prawa domu Toyotomi Hideyoshi, *Taiko Shikimoku*, 1585

1. Żaden podwładny nie może opuścić swojego pana bez jego zgody i nikt nie może zatrudnić osoby, która naruszyła tę zasadę.
2. Rolnicy muszą **pozostać** na przydzielonej im ziemi i nigdy nie pozostawiać jej bez uprawy. Właściciele ziemscy powinni odwiedzać swoich dzierżawców i wspólnie z nimi sprawdzać ilość zebranych plonów. Jedna trzecia tej wielkości powinna zostać pozostawiona rolnikowi, a dwie trzecie należne jest właścicielowi ziemi.
3. Jeśli z powodu klęski żywiołowej zbiory będą mniejsze niż dwa buszle na akr, całość plonów trafi do rolnika. Jeśli j zbiory przekroczą tę liczbę, należy je podzielić w proporcjach wskazanych w p.2.
4. Żaden rolnik nie może porzucać swojego gospodarstwa, aby uniknąć podatku gruntowego lub pracy przymusowej. Każdy, kto ukrywa osobę naruszającą tę zasadę, naraża na karę siebie i mieszkańców całej wsi, w której zamieszkuje.

Prawa domu Toyotomi Hideyoshi, *Taiko Shikimoku*, 1585

- ▶ 5. Instrukcje pan lenna powinny zabezpieczać jego rolniczych wasali od kłopotów lub irytacji. Powinien on badać sprawy lokalne zamiast powierzać ten obowiązek zastępcy. Właściciele gruntów, którzy wydają rolnikom nieuzasadnione nakazy, podlegają karze.
- ▶ 7. Wały zniszczone przez powodzie i inne klęski żywiołowe muszą być naprawiane w pierwszym miesiącu roku, kiedy rolnicy odpoczywają. W przypadku szkód, które przekraczają zdolność rolników do naprawy, fakt ten należy zgłosić obrońcy (*taiko*), który udzieli niezbędnej pomocy.

Polowanie na miecze

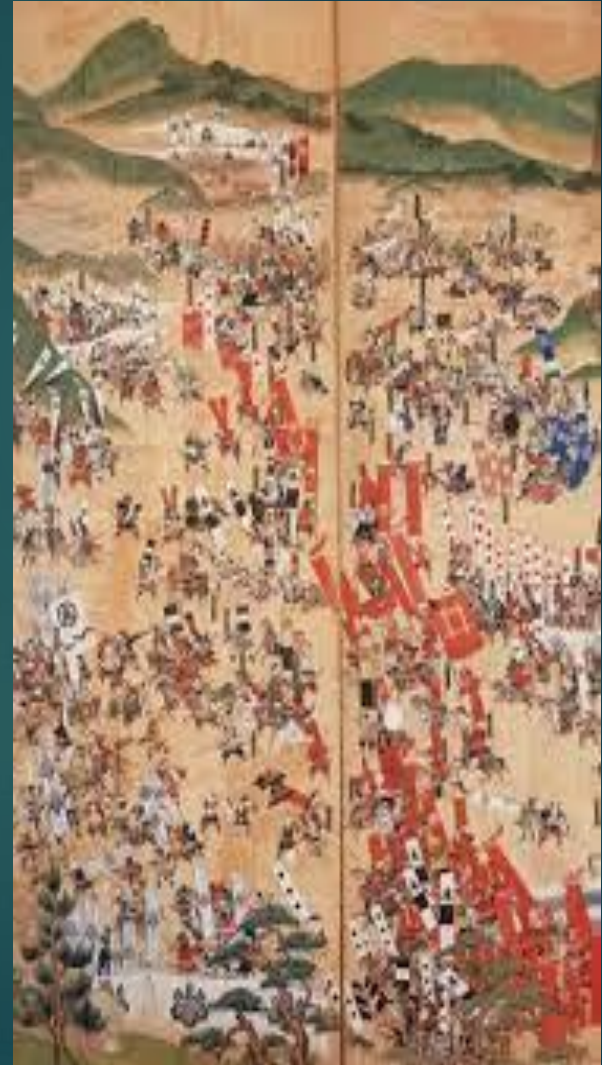

Bitwa pod Sekigaharą – 21.10.1600

- ▶ *Daimyo* zmuszeni do złożenia przysięgi lojalności wobec Tokugawy

3 artykuły:

- ▶ obietnica ścisłego przestrzegania wszystkich instrukcji wydawanych przez *Bakufu* w Edo;
- ▶ zobowiązanie, że nie będzie się udzielać schronienia ani chronić żadnej osoby, która naruszyła lub sprzeciwiła się woli szoguna i nie będzie się zatrudniać żadnego samuraja, uznanego za zdrajcę lub zabójcę;
- ▶ przysięga, że polecenia te będą ściśle przestrzegane i deklaracja, że każde złamanie przysięgi narazi sprawcę na surową karę.

Taiko Shikimoku, 73 artykuły -podstawy etosu bushi

Uwolnij się z niewoli namiętności

Unikaj intensywnego picia

Strzeż się kobiet

Nie bądź kłótlivy

Wstawaj wcześniej

Strzeż się praktycznych żartów

Myśl o swojej własnej przyszłości

Nie męcz się rzeczami

Strzeż się bezmyślnych ludzi

Strzeż się ognia

Stań w bojaźni prawa

Ustaw bariery w swoim sercu przed błędzeniem lub ekstrawaganckimi myślami

Nikogo nie lekceważ

Kodeksy, 1615

- ▶ Kodeks dla Urzędników Cesarskich i Dworskich potwierdził władzę szogunatu nad dworem. Tworzył podstawę prawną do kontroli *daimyo* i dworu cesarskiego przez *bakufu*.
- ▶ Podtrzymywał on tradycje (rozkazy cesarza z okresu 889-97) i stanowił standardy postępowania dworskiego na całą epokę Tokugawy.

Regulacje Tokugawy (*Buke Shohatto*, 1615)

- ▶ Ustawa o gospodarstwach wojskowych była nowym prawem składającym się z sześciu części dotyczących cesarza, szoguna, *bakufu*, *daimyo*, *han* i klasy samurajów.
- ▶ Kodeks *Buke Shohatto* był poprawiany wielokrotnie, 1635, 1663, 1683, etc.
- ▶ 1632, Prawo dla *Hatamoto* i szlachty (*Shoshi hatto*) dotyczyło budowy domów, broni, uroczystości weselnych, kłótni, sporów pomiędzy farmerami, sukcesji dziedzicznej, oraz ubioru.
- ▶ **Nacisk na pozycję społeczną oraz obowiązki służby i administracji, które należy wykonywać bez zaniechania.**
- ▶ Lojalność i synowskie oddanie zostały wymienione jako niezbędne do kultywacji jak też sztuka literacka i wojskowa - **pióro i miecz** (*bunbu*).
- ▶ Należy unikać wszelkiego sprzeciwu wobec władzy rządowej bo będzie on surowo karany

Wnioski

- ▶ W dawnej Japonii istniała społeczna odpowiedzialność (biznesu)
- ▶ W okresie budowy scentralizowanego państwa obejmowała działania ukierunkowane na kreowanie dobrobytu całego klasowego społeczeństwa przy uwzględnieniu pozycji społecznej jego grup;
- ▶ Po upadku Państwa *Ritsuryo* (około IX wieku) nastąpiła orientacja na klasową odpowiedzialność społeczną, szczególnie na zachowanie hegemonii społecznej i ekonomicznej klasy feudałów (arystokracji cywilnej i wojskowej);
- ▶ Rozwinęła się odpowiedzialność społeczna wewnątrzklasowa ukierunkowana na ochronę i obronę własnych interesów.

Dekrety Bakufu

- ▶ 1240 - jeśli *gokenin* spłacił ponad połowę długu w terminie, jego własność nie była konfiskowana, a termin spłaty pozostałej należności przedłużany.
- ▶ 1267 – dekret mający 4 klauzule:
 1. *gokenin* zatrzymywali ziemię, nawet jeśli byli spóźnieni ze spłatą swojego zadłużenia,
 2. zabroniono zawierania kontraktów na zarządzanie ziemią (*wayo*), według których samurajowie zarządzający ziemią płaciliby stałą opłatę cywilnemu właścicielowi, ponieważ powodowałyby to spory,
 3. pozbawienie osób nie będących wasalami szoguna możliwości odwołania się od orzeczeń sądowych dotyczących tych samurajów,
 4. zakazano kobietom, które wyszły ponownie za mąż, przekazywania ziemi swoim nowym mężom, jeśli nie byli oni związani z szogunatem.
- ▶ 1-3 - poprawienie trudnej sytuacji samurajów,
- ▶ 4 - zapobiegała transferowi ziemi szogunatu do osób z nim nie związanym.

Prawo dla pospólstwa i nie tylko

- ▶ Kosatsu, 1711 - zakazy i instrukcje wywieszane w miejscach publicznych w Edo do przestrzegania przez zwykłych ludzi,
- ▶ Edykt 100 Artykułów (*O-Sadame-Gaki Hyakkajo*, 1742) – kompilacja reguł beacych wskazówkami dla sędziów
- ▶ Rozległe prawo zwyczajowe, które rządziło wszystkimi stosunkami prawa prywatnego między pospółstwem.
- ▶ **W prowincjach obowiązywało prawo stanowione przez *daimyo***
- ▶ Cnotami kardynalnymi były lojalność i synowskie oddanie, a w ich wpajaniu nawet sprawiedliwość została zepchnięta na drugie miejsce
- ▶ Afisz z 1682: „*Starajcie się być zawsze lojalnymi i synowskimi. Zachowujcie uczucie czułości między mężami i żonami, braćmi i wszystkimi krewnymi; okażcie sympatię i współczucie sługom*”.

Procedury Engishiki, 927 (50 tomów)

- ▶ **810** – Biuro Gospodarstwa Cesarskiego (Kurōdo-dokoro) – w ramach którego cesarz i jego najbardziej zaufani doradcy nadzorowali rząd.
- ▶ Prawo Engishiki, wprowadziło procedury administracyjne do prawa oraz Regulacje Dotyczące Oficjalnych Zmian.
- ▶ *Centralna administracja ustanowiła **wzajemny nadzór sprawowany przez urzędników**. Ponosili oni wspólnie odpowiedzialność i w razie rozbieżności kwoty rzeczywistej od zaplanowanej zmuszeni byli do pokrycia różnicy ze swojego wynagrodzenia.*
- ▶ ***Zuryo** ponosił odpowiedzialność karną za rozbieżności dotyczące majątku publicznego i mieszkańców.*
- ▶ Mianowanie na stanowiska powinno być warunkowane nie urodzeniem a wiedzą i zdolnościami kandydatów - **obalone**

Kodeks Jōei (*Joei Shikimoku*) z 1232

- ▶ Podkreślał wartości konfucjańskie – lojalności wobec pana, powstrzymania upadku moralności i dyscypliny
- ▶ Utrzymywanie miejsc kultu Shinto i buddyjskich oraz przestrzeganie rytuałów religijnych
- ▶ **Obowiązki (10) *shugo* i *jito***
- ▶ Tytuły lenne i prawo dziedziczenia (zwrot ziemi, prawo własności po 20 latach, ziemie szogunatu i ich zwrot)
- ▶ Relacje kontraktowe i personalne, kary za łamanie pokoju oraz pozwania np. odrzucenie pozwań niepotrzebnie obciążających system sprawiedliwości.

Kodeks *Bushido*

- ▶ Droga do oświecenia i wolności poprzez dyscyplinę, wyrzeczenia, samokontrolę. styl życia, nastawienie duchowe i kodeks postępowania klasy wojowników.
- ▶ Silne relacje osobiste pomiędzy dowódcami i ich podwładnymi, tworzone przez lojalną służbę wojowników, nagrody za nią przyznawane zmieniły samurajów w wasali.
- ▶ W 1185, uzyskał zgodę dworu na wyznaczenie wojskowych gubernatorów (*shugo*) i podporządkowanych im wojskowych stewardów (*jito*) w prywatnych i publicznych majątkach w każdej prowincji kraju.
- ▶ *Shugo* zarządzali powierzonymi im prowincjami na podstawie wojskowych instrukcji otrzymywanych od szogunatu, lokalnych zwyczajów i prawa klanowego, a nie na podstawie kodeksów prawnych, jak za czasów państwa *Ritsuryo*.

Pisma ścienne w zamku Osaka

1. Małżeństwa pomiędzy rodzinami *daimyo* wymagają uprzedniej zgody Taiko.
2. *Daimyo* nie wolno wchodzić w tajne porozumienia, składać pisemnych przysięg ani dawać lub brać zakładników.
3. Uważa się, że rozpoczynający kłótnie ma do niej powód.
4. Żaden mężczyzna, niezależnie od dochodów, nie powinien mieć dużej liczby konkubin.
5. Ilość wypijanego sake powinna być dostosowana do własnych możliwości.
6. Korzystanie z lektyk jest ograniczone do Ieyasu, Toshiie, Kagekatsu, Terumoto, Takakage, dworskich arystokratów i arcykapłanów. Nawet *daimyo*, gdy jest młody, powinien jeździć konno. Osoby w wieku powyżej pięćdziesięciu lat mogą korzystać z lektyki, gdy mają do pokonania odległość ponad jednego *ri* (dwie i pół mili). Kapłani są zwolnieni z tego zakazu.

System Tokugawy

- ▶ Uznany jako zakorzeniony w kosmosie
- ▶ Kluczem do moralnego znaczenia pracy jest jej wartość produkcyjna
- ▶ Urzędnicy są moralnie najwyżsi, ponieważ pomagają suwerenowi w rządzeniu;
- ▶ Drugie miejsce zajmują chłopi, ponieważ pracują z ziemią, aby wyprodukować żywność, która podtrzymuje ludzkie społeczeństwo;
- ▶ Trzeci są rzemieślnicy, ponieważ przekształcają produkty ziemi w narzędzia przydatne społeczeństwu ludzkiemu;
- ▶ Ostatni są kupcy, ponieważ są nieproduktywni, wykorzystują jedynie ludzką potrzebę przenoszenia towarów z jednego rynku na drugi .

Klan Tokugawa stworzył najbardziej złożony i biurokratyczny system polityczny (feudalny), jaki kiedykolwiek istniał. Składał się on z cesarza, szoguna, *daimyo* i samurajów.

